

TIESĪBSARGA TĒZES

Tiesībsargs 2021. gada 10. martā nosūtīja vēstuli Ministru kabinetam ar lūgumu līdz 8. aprīlim novērst valstī radīto nevienlīdzīgo attieksmi pret starptautisko aizsardzību saņēmušajiem senioriem, personām ar invaliditāti, kā arī alternatīvo statusu saņēmušajām ģimenēm ar nepilngadīgiem bērniem un rast iespēju piešķirt šīm personām vienreizējos pabalstus, kas noteikti “Covid-19 infekcijas izplatības seku pārvarēšanas likumā”.

Tiesībsargs gan vēstulē, gan atkārtoti vērš uzmanību, ka šobrīd spēkā esošais regulējums rada nevienlīdzīgu attieksmi pret salīdzināmām sabiedrības grupām – personām, kam Latvijā piešķirts bēgļa statuss un personām ar alternatīvo statusu. Nevienlīdzīgā attieksme saistīta ar apstākli, ka bēgļiem tiek izsniegtas pastāvīgās uzturēšanās atļaujas, bet alternatīvā statusa saņēmējiem – termiņuzturēšanās atļaujas.

Atbildes vēstules projektā, par kura sagatavošanu atbildīga bija Labklājības ministrija, norādīts, ka iekļaujot personas, kurām piešķirts alternatīvais statuss, atbalsta saņemšanas lokā, tas radīs precedentus arī attiecībā uz citām personu grupām, kuras nesaņem Latvijā piešķirto pakalpojumu, piemēram, citu valstu pensiju saņēmējus. Šādam apgalvojumam nepiekrītu.

Atbildes projektā nav pēc būtības izvērtēts tiesībsarga arguments, ka alternatīvā statusa saņēmēji nav salīdzināmā situācijā ar citām personām, kas ieguvušas termiņuzturēšanās atļauju, bet attiecībā uz šo vienreizējo pabalstu saņemšanu ir salīdzināmā situācijā ar bēgļiem. Proti, citas personas, kas saņem uzturēšanās atļauju, valstij jau sākotnēji iesniedz pierādījumus par to, ka viņiem ir pietiekams līdzekļu apjoms, lai sevi uzturētu, kā arī par veselības apdrošināšanu¹, tādejādi pierādot, ka viņi nebūs slogs valsts sociālā atbalsta sistēmai.

Vispārīgi arī citiem termiņuzturēšanās atļauju saņēmējiem nav šķēršļu brīvi atgriezties savā izcelsmes valstī un Latvijas valstij attiecībā pret šo personu grupu nav īpaši noteiktu pozitīvo pienākumu. Savukārt gan bēgļi, gan alternatīvā statusa saņēmēji atrodas īpašā un salīdzināmā situācijā – viņu statuss pats par sevi liecina, ka šīs personas nevar brīvi atgriezties savā izcelsmes valstī, turklāt valsts, piešķirot (un pagarinot) šīm personām statusu, atzīst to īpašo statusu. Gan vispārīgi, gan šobrīd Covid-19 izplatības laikā, izaicinājumi saistībā ar integrāciju un iekļaušanos darba

¹ Pastāv būtiska atšķirība valsts izvirzītajos priekšnoteikumos, kā ieceļo un uzturas valstī trešo valstu pilsoņi ar vīzu vai uzturēšanās atļauju un trešo valstu pilsoņi, kas pieprasa patvērumu un saņem starptautisko aizsardzību Latvijā. Patvēruma likums neizvirza identiskas prasības patvēruma meklētājam un statusu ieguvušajiem kā Imigrācijas likums ārzemniekiem. Saskaņā ar Imigrācijas likuma 4. pantu ārzemnieks drīkst ieceļot valstī ar: derīgu ceļošanas (personu apliecinošu) dokumentu, derīgu vīzu vai uzturēšanās atļauju, derīgu veselības apdrošināšanas polisi, ar apliecinājumu, ka viņam/viņai ir nepieciešamie finanšu līdzekļi, lai uzturētos Latvijā Republikā vai citā Šengenas līguma dalībvalstī un atgrieztos mītnes zemē vai izceļotu uz trešo valsti, kurā viņam ir tiesības ieceļot (skat. MK noteikumi Nr.225 “Noteikumi par ārzemniekam nepieciešamo finanšu līdzekļu apmēru un finanšu līdzekļu esības konstatēšanu”//<https://likumi.lv/ta/id/290808-noteikumi-par-arzemniekam-nepieciešamo-finansu-lidzeklu-apmeru-un-finansu-lidzeklu-esibas-konstatēšanu>). Lai saņemtu starptautisko aizsardzību, ārzemniekam nav jāpierāda, ka viņam ir līdzekļi iztikai un derīga veselības apdrošināšanas polise (iedomāsimies situāciju ar kara konflikta zonām, politiskajiem bēgļiem).

tirgū personām ar alternatīvo statusu ir līdzīgāki tiem izaicinājumiem, ar kādiem saskaras bēgļi, nevis citas personas, kam piešķirta termiņuzturēšanās atļauja. Tādējādi bēgļi un alternatīvā statusa saņēmēji šajā situācijā atrodas salīdzināmos apstākļos, bet pret viņiem ir vērsta atšķirīga attieksme. Atbildes vēstules projektā šādi atšķirīgai attieksmei saprātīgs pamatojums nav sniegts.

Lai arī Labklājības ministrijas pozīcija ir, ka valsts alternatīvā statusa ieguvējiem nepieciešamās palīdzības sniegšanai ir izveidojusi speciālu atbalsta sistēmu, kā tiesībsargs vēlos uzsvērt, ka ir nošķirama palīdzības sistēma, kas izveidota kā pastāvīgi funkcionējoša, un atbalsta sistēma, kas tiek izveidota, reaģējot uz globālu vīrusa izplatības radītajām sekām. Esošā palīdzības sistēma netika veidota, ievērojot arī nepieciešamību sniegt finansiālu palīdzību ārkārtējā situācijā.

Apstāklis, ka valsts vispārīgi ir noteikusi dažādus atbalsta pasākumus, tostarp pabalstus, alternatīvā statusa saņēmējiem nevar būt par pamatu, lai šo grupu izslēgtu no minēto vienreizējo pabalstu saņemšanas, kas paredzēti Covid-19 seku pārvarēšanai. Vēstules projektā norādītais ikmēneša pabalsts un vienreizējais atbalsts alternatīvā statusa saņēmējiem paredzēts vispārīgu vajadzību nodrošināšanai – mājokļa, sadzīves izdevumu segšanai utml., turklāt, to saņem tikai pēc statusa saņemšanas (7 mēnešus 12 mēnešu periodā no statusa saņemšanas brīža), tādējādi personas, kas alternatīvo statusu ir saņēmušas agrāk, šo pabalstu vairs nesaņem. Šis atbalsts nekādā veidā nav saistīts ar tiem papildus izaicinājumiem, kas valsts iedzīvotājiem ir radušies Covid-19 rezultātā (un no kura alternatīvā statusa saņēmēji ir izslēgti).

Nav pieļaujams, ka alternatīvā statusa saņēmēji tiktu izslēgti no kāda pabalsta saņemšanas tikai tādēļ, ka viņiem tiek piešķirta termiņuzturēšanās atļauja, nevis pastāvīgā uzturēšanās atļauja kā bēgļiem.

Vērsīšu vēlreiz MK uzmanību uz to, ka, izturoties pret kādu aizsardzībā ņemtu personu grupu atšķirīgi, valstij ir jāspēj skaidri nosaukt atšķirīgās attieksmes attaisnojumus: leģitīmo mērķi, saprātīgo iemeslu un samērīgumu². Labklājības ministrija uz šo brīdi nav spējusi nopamatot nevienu no iepriekš minētajiem.

Pārspēlējot palīdzības sniegšanas pienākumu uz pašvaldībām un to iespējām, arī būtu jāreķinās ar atšķirīgajām pašvaldību iespējām un papildus palīdzības finansēšanas avotiem.

Un visbeidzot par atbildīgu valsti un cilvēka cieņu: mēs esam atbildīgi par ikvienu, kuru esam ņēmuši savā aizsardzībā!

² Skat. Dr.h.c., Ass.jur., dipl. pol. Egils Levits "Par tiesiskās vienlīdzības principu". Latvijas Vēstnesis (08.05.2003.), Nr.68// <https://www.vestnesis.lv/ta/id/74628> .